

**ONTOGENEZ JARAYONINING BIOLOGIK VA TIBBIY
AHAMIYATI**

Muallif: G'ulomjonova Ziyoda G'ofurjon qizi

Davolash ishi yo'nalishi 23-02 guruh talabasi

E-mail: ziyodagulomjonova1526@gmail.com

Tel: +998940261526

Annotatsiya: Ontogenez - organizmning individual rivojlanish jarayoni bo'lib, urug'lanishdan boshlab umrining oxirigacha davom etadi. Ushbu jarayon davomida organizmning shakllanishi, o'sishi, yetilishi va qarish bosqichlari kuzatiladi. Ontogenez embrional va postembrional davrlarga bo'linadi. Embrional davrda organizmning asosiy organ va tizimlari shakllanadi, postembrional davrda esa insonning o'sishi, jinsiy yetilishi, funksional rivojlanishi va qarish jarayonlari sodir bo'ladi. Ontogenezni o'rganish tibbiyot fanlari uchun muhim ahamiyatga ega, chunki ko'plab kasalliklar va rivojlanish nuqsonlari aynan ontogenez bosqichlarida yuzaga keladi. Shuningdek, ontogenez jarayonini bilish pediatriya, gerontologiya, genetika va profilaktik tibbiyot sohalarida katta amaliy ahamiyatga ega. Mazkur tezisda ontogeneznining asosiy bosqichlari, biologik mexanizmlari va tibbiy ahamiyati ilmiy jihatdan yoritiladi. Ushbu mavzu bo'lajak tibbiyot xodimlari uchun inson organizmining rivojlanish qonuniyatlarini chuqur tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Ontogenez, embrional rivojlanish, postembrional davr, o'sish, differensiallashuv, jinsiy yetilish, qarish, tug'ma nuqsonlar.

Kirish. Ontogenez - bu organizmning individual rivojlanish jarayoni bo'lib, u hayotning eng muhim biologik qonuniyatlaridan biri hisoblanadi.

Ontogenez urug‘lanishdan boshlanib, organizmning shakllanishi, o‘sishi, rivojlanishi, yetilishi va umrining oxirigacha davom etadi. Har bir tirik mavjudot o‘z ontogenez jarayonida ma’lum bosqichlarni bosib o‘tadi va bu bosqichlar organizmning anatomik hamda fiziologik jihatdan yetuk shaklga kelishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy biologiya va tibbiyot fanlarida ontogenezni o‘rganish juda katta ahamiyatga ega. Chunki inson organizmining rivojlanishi davomida turli omillar ta’sirida kasalliklar paydo bo‘lishi yoki tug‘ma nuqsonlar shakllanishi mumkin. Ayniqsa embrional rivojlanish davri eng nozik bosqich bo‘lib, bu davrda organ va tizimlarning asosiy tuzilishi shakllanadi. Postembrional davrda esa bolaning o‘sishi, jinsiy yetilishi va organizmning to‘liq funksional rivojlanishi kuzatiladi.

Ontogenez jarayonini chuqur bilish pediatriya sohasida bolalarning normal rivojlanishini baholash, genetika fanida irsiy kasalliklarni aniqlash, gerontologiyada qarish jarayonlarini tushunishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, ontogenez bilimlari tibbiyot amaliyotida profilaktika choralarini ishlab chiqish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish va inson salomatligini mustahkamlashga yordam beradi.

Mazkur tezisda ontogenez jarayonining bosqichlari, biologik mexanizmlari hamda klinik va amaliy ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi.

Asosiy qism. Ontogenez organizmning individual rivojlanish jarayoni bo‘lib, u ikki katta bosqichga bo‘linadi: embrional va postembrional rivojlanish. Har bir bosqich organizmning shakllanishi va funksional yetuklashuvida muhim ahamiyat kasb etadi.

Embrional ontogenez urug‘lanishdan boshlanadi. Urug‘lanish jarayonida spermatozoid va tuxum hujayra qo‘shilib zigota hosil qiladi. Zigota organizmning birinchi hujayrasi bo‘lib, unda ota-onadan kelgan genetik

axborot mujassam bo'ladi. Zigota bo'linish jarayoniga kirishib, morula va blastula bosqichlarini hosil qiladi.

Keyingi muhim jarayon gastrulyatsiya bo'lib, bunda uchta embrional qatlam - ektoderma, mezoderma va endoderma shakllanadi. Ushbu qatlamlar keyinchalik barcha organ va to'qimalarning manbai hisoblanadi. Organogenez davrida yurak, miya, o'pka, suyak tizimi kabi asosiy organlar rivojlanadi. Embrional bosqichning buzilishi tug'ma nuqsonlar va irsiy kasalliklarning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

Postembrional ontogenez tug'ilishdan keyin boshlanadi va organizmning o'sishi, rivojlanishi hamda qarish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Bu davrda bola organizmi jadal o'sadi, immun tizimi shakllanadi, a'zolar va tizimlar to'liq funksional holatga keladi. O'smirlik davrida jinsiy yetilish jarayoni sodir bo'lib, organizm reproduktiv funksiyaga tayyorlanadi.

Ontogenezning keyingi bosqichi yetuklik davri bo'lib, inson organizmi maksimal ish faoliyatiga ega bo'ladi. Qarish bosqichida esa hujayralar yangilanishi sekinlashadi, organlar funksiyasi pasayadi va turli surunkali kasalliklar rivojlanish ehtimoli ortadi.

Ontogenez jarayonini o'rganish tibbiyotda katta ahamiyatga ega. Pediatriyada bolalarning normal o'sishini nazorat qilish, genetika sohasida irsiy kasalliklarni aniqlash va oldini olish, gerontologiyada qarish jarayonlarini sekinlashtirish uchun ontogenez qonuniyatlarini bilish zarur.

Shunday qilib, ontogenez inson hayotining barcha bosqichlarini qamrab oluvchi murakkab jarayon bo'lib, uning har bir davri sog'liq va kasallik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Xulosa. Ontogenez organizmning individual rivojlanish jarayoni bo'lib, u urug'lanishdan boshlanib umrining oxirigacha davom etadi. Ushbu jarayon

embrional va postembrional bosqichlarni o'z ichiga olib, organizmning shakllanishi, o'sishi, yetilishi va qarish jarayonlarini belgilaydi.

Ontogenezning embrional davrida asosiy organ va tizimlar shakllanadi, shu sababli bu bosqich tug'ma nuqsonlarning kelib chiqishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Postembrional davrda esa insonning o'sishi, jinsiy yetilishi, funksional rivojlanishi va qarish jarayonlari sodir bo'ladi.

Ontogenezni o'rganish tibbiyot amaliyotida katta ahamiyatga ega, chunki u bolalar rivojlanishini baholash, irsiy kasalliklarni aniqlash, qarish jarayonlarini tushunish va sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, ontogenez jarayonini chuqur o'rganish bo'lajak tibbiyot mutaxassislari uchun zarur bilim manbai bo'lib, sog'lom avlodni tarbiyalash va kasalliklarning oldini olishda katta ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro'yxati

- 1.Abdullayev A.A. Odam anatomiyasi va rivojlanish biologiyasi. Toshkent: Ibn Sino nashriyoti, 2018. 145-190-betlar.
- 2.Karimov H.K. Tibbiy biologiya va genetika asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 88-140-betlar.
- 3.Yuldasheva M.S. Embriologiya va ontogenez. Samarqand: SamDTI, 2020. 55-120-betlar.
- 4.Saidov J.B. Pediatriya va yosh fiziologiyasi. Toshkent: O'qituvchi, 2017. 101-160-betlar.
- 5.Rustamova N.T. Genetika va tug'ma kasalliklar. Buxoro: Buxoro tibbiyot instituti, 2016. 130-185-betlar.
- 6.Ismoilov S.S. Inson fiziologiyasi. Toshkent: Medicina, 2015. 90-135-betlar.